

Medicinhistoria i Lund – en kort översikt

Tomas Gustafsson¹ Nils Hansson² Jonatan Wistrand³
Peter M Nilsson⁴

¹Doktorand enheten för medicinens historia, Lunds Universitet. Korresponderande: tomas.gustafsson@med.lu.se. ²Doktorand, enheten för medicinens historia. ³Doktorand, enheten för medicinens historia. ⁴Professor, chef, enheten för medicinens historia Lunds Universitet.

Lunds historia innehåller många medicinhistoriska händelser. Medicinhistoria som akademisk disciplin är dock inte endast deskriptiv utan även analyserande. Flera institutioner vid Lunds universitet bedriver medicinhistorisk forskning från olika utgångspunkter. Medicinhistoria är ett viktigt ämne för förståelsen av dagens medicin och denna översikt vill visa varför och hur ämnet behandlas vid Lunds universitet.

The history of Lund contains many events of medical interest. However, History of Medicine as an academic discipline is not only descriptive but also analytical. Several departments at Lund University carry out research into the history of medicine from different aspects. The history of medicine is an important topic for the understanding of today's medicine. The aim of this brief review is to show why and how the subject is dealt with at the Lund University.

Flera omtalade medicinska upptäckter har gjorts vid sjukhuset och universitetet i Lund. Här konstruerades exempelvis den första konstgjorda njuren av läkaren Nils Alwall (1) och här registrerades de första ultraljudsbilderna av ett arbetande hjärta av ingenjören Helmut Herz och hjärtläkaren Inge Edler. Den medicinska forskningen har dock inte bara varit en tveklös framgångssaga. Här gjordes också den så kallade Vipeholmstudien i början av 1950-talet för att studera naturalförloppet vid kariesutveckling. Under flera år erbjöds mentalt handikappade barn seg och söt kola i olika mängd med ökad kariesförekomst till följd, utan att förebyggande tandvård eller regelbunden tandborstning genomfördes, detta i

syfte att studera kariesutveckling. Projektet kan idag används som ett svenskt exempel på oetisk medicinsk forskning (2). Kunskaper om såväl medicinska framsteg som felsteg är viktiga för en ödmjuk syn på dagens medicinska kunskapsfält. Medicinsk praktik är dock inte bara medicinsk vetenskap.

Sjukvårdens storlek och inflytande gör dess organisationshistoria och yrkesprofessionalisering till ett stycke av vår gemensamma historia. Slutligen finns den viktigaste berättelsen kanske hos sjukvårdens huvudperson, patienten. Att studera hur sjukdom har upplevts och tolkats av patienter med olika bakgrund ("narrativ medicin") utgör en viktig del av vår gemensamma kultur-

historia. Det finns alltså flera skäl till att bedriva medicinhistorisk forskning, och på grund av ämnets tvärvetenskapliga karaktär utgör det ett forskningsområde inom flera institutioner vid Lunds universitet.

Enheten för medicinens historia

Enheten för medicinens historia har varit en del av medicinska fakulteten vid Lunds universitet sedan snart 30 år. Liksom medicinen behöver känna till sin historia kan även allmänhistorisk forskning dra nytta av medicinsk sakkunskap i bedömningen av äldre medicinska företeelser. Enheten för medicinens historia verkar för att vara en länk mellan dessa två områden. Enhetens forskning har sannolikt aldrig varit mer intensiv än idag. För närvarande är sex forskare knutna till enheten, varav tre är doktorander inom olika områden. Forskningen spänner från vetenskaps- och organisationshistoria till internationella medicinska kontakter och forskning kring hur sjukdom skildrats i litteraturen. Tidigare har fyra avhandlingar lagts fram vid enheten (3-6). Dessa har bl.a. handlat om medicinsk kunskapsöverföring, äldre sjukdomspanorama utifrån osteologiska studier samt universitetshistoria. Även journalskrivningens historia har studerats i en licentiatuppsats (7). Utbildningen vid enheten bedrivs framförallt genom handledning av läkarstudenter för uppsatsskrivning under valfria moment. Flera av dessa arbeten samt angränsande publikationer har sedan kunnat publiceras i *Svensk Medicinhistorisk Tidskrift* eller *Läkartidningen* (8-12). Under

flera år har enheten också arrangerat kurser inom ramen för läkares specialistexamen i medicinens historia, etik och filosofi.

Enheten arrangerar årliga medicinhistoriska seminarier, vanligtvis i december. Tidigare teman har behandlat historia kring olika organsystem samt mannens och kvinnans sjukdomar. Under 2011 genomfördes ett seminarium kring medicinskhistoriska aspekter på de sju dödssynderna. År 2010 arrangerades även ett symposium med titeln *"Medicine under ideological pressure - Swedish-German contacts in medicine 1933-1945"* med gäster från svenska och tyska universitet (13). Mera om Enhetens verksamhet finns att läsa på dess hemsida: http://www.med.lu.se/klinvetlund/medicinens_historia.

Historiska institutionen

Vid historiska institutionen i Lund bedrivs flera forskningsprojekt med medicinhistorisk anknytning. År 2008 disputerade historikern Cecilia Riving på avhandlingen *"Icke som en annan människa"* (14). Genom att studera intagningshandlingar och journaler för patienter inom psykiatri under 1800-talets andra hälft har Riving bland annat visat psykiatriska diagnosers intima koppling med kulturen. En helt annan typ av forskning har utförts av Bodil E.B. Persson som studerat olika farsoternas historia. Efter att ha disputerat 2001 på en avhandling med fokus på pesten i Skåne under 1700-talet har Persson skrivit böcker och ett stort antal artiklar om historiska epidemier. Hennes senaste projekt har varit en kartläggning av svenska mjält-

brandsdrabbade gårdar på uppdrag av Statens Veterinärmedicinska Anstalt. Detta utgör ett exempel på en praktiskt användbar medicinhistoria eftersom kunskapen kan användas till åtgärder för att undvika nya utbrott.

Idé- och lärdomshistoria

Institutionen för kulturvetenskaper har en lång erfarenhet av medicinhistorisk forskning. Främst genom insatser av idé- och lärdomshistorikern Gunnar Broberg som förutom en omfattande Linné-forskning även skildrat några av den svenska medicinhistoriens mörkare sidor. I flera böcker har han och medarbetare beskrivit svensk steriliseringspolitik och rasbiologisk forskning under 1930-1950 tal. Broberg är också redaktör för den nyligen utkomna medicinhistoriska antologin *"Til at Stvdera lækedom"* som översiktligt beskriver 1000 år av svensk läkekonst och synen på människokroppen. För närvarande pågår vid institutionen också ett avhandlingsarbete bedrivet av Tove Paulsson Holmberg om den svenska obstetrikens historia under 1700-talet.

Sociologiska institutionen

Sociologiska institutionen producerar också forskning med medicinhistoriska aspekter. Henrik Loodin disputerade 2009 med avhandlingen *"Biografier från gränslandet" – en sociologisk studie om psykiatriens förändrade kontrollmekanismer* som bland annat analyserar hur psykisk sjukdom inverkar på en människas levnadsförlopp (15). Sedan flera år forskar också sociologen Eva Kärffe om psykisk ohälsa och s.k. bokstavsdiaagnoser (ADHD, autismspektrumstörningar)

och dess betydelse för klassifikation och kategorisering av skolbarn.

Sydsvenska medicinhistoriska sällskapet

Slutligen är Lund också hemstad för Sveriges sannolikt mest aktiva medicinhistoriska sällskap. Genom föredragverksamhet och publikationer har sällskapet i snart 50 år verkat för att främja studier av och intresset för medicinens och närbesläktade vetenskapers historia. Under sin nuvarande ordförande Berndt Ehinger genomför sällskapet ett 15-tal aktiviteter varje år. Ända sedan bildandet 1964 har sällskapet årligen utgivit en årsskrift. Under perioden 1997-2003 uppgick dock årsskriften temporärt i *Svensk Medicinhistorisk Tidskrift*. De senaste åren har varje nummer ägnats åt ett specifikt tema. 2010 års tidskrift behandlade t.ex. medicinskhistoriska aspekter på barn och barnsjukdomar, medan 2011 års tidskrift handlade om sjukdomar och personer med anknytning till öronnäs- halssjukdomar. Den 14 april 2012 öppnade portarna för "Livets museum" i Lund. Den ovanliga lokalen som är 50 gånger längre än vad den är bred rymmer utställningar om både medicinhistoria och människokroppen. Huvudman för driften är Sydsvenska Medicinhistoriska Sällskapet(16).

Avslutning

Sammanfattningsvis bedrivs medicinhistorisk verksamhet i Lund av flera olika aktörer. Olika akademiska discipliner använder olika infallsvinklar men alla med en betydelse för ett kritiskt och analyserande perspektiv på medicin

nens utveckling. Även medicinhistoriska sällskap utgör en viktig komponent men skiljer sig från akademiska enheter genom att inte själva bedriva forskning, undervisning och metodutveckling. På grund av ämnets tvärvetenskapliga karaktär är samverkan viktigt, inte minst i sökandet efter nya och unika historiska källor. Medicinhistoriska forskare har idag också stor hjälp av digitaliserade databaser som t.ex. *Demografiska Databasen Södra Sverige* (17). Ämnet medicinhistoria är av stor betydelse för dagens unga studenter och läkare, liksom för annan vårdpersonal för att lära av historiska framgångar och misstag (18). Utan en kritisk analys av medicinens egen utveckling kan inte grunden läggas för varken en effektivisering av framtida sjukvård eller en förbättrad medicinsk forskning.

Referenser

- Westling H. *Konstgjord njure : en bok om Nils Alwall*. Atlantis förlag, Stockholm, 2000.
- Bommenel E. *Sockerförsöket : kariesexperimenten 1943-1960 på Vipeholms sjukhus för sinnesslöa*. Arkiv. Lund, 2006.
- Larsson J. *Ars chirurgica - Kirurgi och medicinsk teori vid Lunds universitet under 1700-talet*. Lunds universitet. Lund, 1982.
- Käbin I. *Die medizinische Forschung und Lehre an der Universität Dorpat/Tartu 1802-1940*. Lunds universitet. Lund, 1986.
- Stolt C-M. *Den beprövade erfarenheten - Medicinsk idéhistoria och läkekonst i Boråsbygden 1780 - 1900*. Lunds universitet. Lund, 1994.
- Arcini C. *Health and disease in early Lund - Osteo-pathologic studies of 3505 individuals buried in the first cemetery area of Lund 990 -1536*. Lunds universitet. Lund, 1999.
- Nilsson I. *Medicinsk dokumentation genom tiderna - En studie av den svenska patientjournalens utveckling under 1700-talet, 1800-talet och 1900-talet*. Lunds universitet. Lund, 2007.
- Wide D, Nilsson P. Ett ständigt aktuellt läkar-etiskt dilemma. Vems behov går först - patientens eller samhällets? *Läkartidningen*. 2005; 102:2410-2.
- Appelquist M., Nilsson PM. Folkhälsan i östra Skåne 1860-1899 - en studie utifrån provinsialläkarrapporter. *Svensk Medicinhistorisk tidskrift*. 2005; 9:95-114.
- Levin A., Nilsson PM. Framväxten av en diagnos - synen på psykiska krigsreaktioner under 1900-talet med fokus på FN-svenskarna i Kongo 1960-64. *Svensk Medicinhistorisk Tidskrift*. 2005; 9:163-86.
- Nilsson PM, Hansson N. Vissa eponymer etiskt tvivelaktiga. *Läkartidningen*. 2008; 105:278-9.
- Hansson N, Wistrand J, Nilsson PM. Medeltidsläkaren blev en ikon för nazister och kommunister. *Läkartidningen*. 2008; 105:3146-8.
- Gustafsson T. http://www.med.lu.se/klinvet-lund/medicinens_historia. [Online]
- Riving C. *Icke som en annan människa : psykisk sjukdom i mötet mellan psykiatri och lokalsamhället under 1800-talets andra hälft*. Gidlunds förlag, Hedemora, 2008.
- Loodin H. *Biografier från gränslandet : en sociologisk studie om psykiatriens förändrade kontrollmekanismer*. Lund, 2009.
- <http://www.medicinhistoriskasyd.se> [Online]
- Fagerholm S. www.ddss.nu. [Online]
- Nilsson PM. Medicinhistoria - bas för moderna läkare. *Läkartidningen* 2004; 101:2158-9.